

ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ

КУЗНЕЦОВ СЕРГІЙ СЕРГІЙОВИЧ

УДК 321.6/8

**ПРОЦЕС ЛЕГІТИМАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ
В УМОВАХ СУЧАСНИХ ДЕМОКРАТИЧНИХ
ТРАНСФОРМАЦІЙ**

Спеціальність 23.00.02 – політичні інститути та процеси

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата політичних наук

Одеса – 2008

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Одеській національній юридичній академії Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник

доктор історичних наук, професор,
КОРМИЧ Людмила Іванівна,
Одеська національна юридична академія,
завідуюча кафедрою соціальних теорій.

Офіційні опоненти:

доктор політичних наук, професор
КРЕСІНА Ірина Олексіївна,
Завідуюча відділом правових проблем
політології Інституту держави і права
імені В.М. Корецького НАН України;

кандидат політичних наук, доцент
НЕНОВ Іван Георгійович,
Головний редактор газети «Одеські вісті».

Захист відбудеться 24 жовтня 2008 р. о 15 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.02 в Одеській національній юридичній академії за адресою: 65009, м.Одеса, вул. Піонерська, 2, ауд. 513.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Одеської національної юридичної академії за адресою: м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий «13» вересня 2008 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

А.В. Пехник

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. В перехідних суспільствах, в умовах політичної нестабільності проблеми легітимності державної влади набувають особливого значення. Це стосується й сучасної України.

Демократична держава та громадянське суспільство в Україні є можливими лише за умов формування високого авторитету владних структур та ефективного здійснення ними своїх управлінських функцій. Проблеми, пов'язані з процесом легітимації державної влади є актуальними як з позицій реалій політичного життя, так і з позицій теоретичного наукового аналізу.

На сучасному етапі ця проблематика активно вивчається, точаться наукові дискусії щодо розуміння та засад теорії легітимації, які й досі є суперечливими та неоднозначними. Саме розуміння легітимності державної влади та її засади на протязі часу змінювалося. Це пояснюється, насамперед, змінами суспільного та політичного устроїв, зміною світогляду суспільства, зміною поколінь тощо.

Сьогодні поняття легітимності є невід'ємною складовою розвитку та формування правової демократичної держави та громадянського суспільства. Останнє вимагає більш активної участі громадян в їх розбудові та розвитку. Тому і виникає багато питань щодо того, яким чином повинна бути встановлена (чи сформована, досягнута) легітимність владних структур.

Інтеграційні процеси, що відбуваються сьогодні на теренах європейського співтовариства, також актуалізували дискусії, щодо вказаних питань. Аналіз цієї проблематики дасть можливість розробки відповідних комплексних підходів вирішення актуальних завдань в сфері політичної діяльності, реалізації владних функцій і т.п, що обумовлює не лише актуальність теми дисертаційного дослідження, а й його практичне та теоретичне значення.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження відповідає перспективному плану планової науково-дослідницької теми кафедри соціальних теорій Одеської національної юридичної академії «Паритетна демократія: становлення, міжнародний та вітчизняний досвід, перспективи», а також тематики академії «Традиції та новації у сучасній українській державності і правовому житті» (0106U004970), одним з виконавців якої є автор.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є визначення тенденцій легітимаційних процесів формування та функціонування

державної влади в Україні. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити комплекс наступних завдань:

розглянути концептуальні підходи до визначення сутності політичної легітимності;

проаналізувати специфічні ознаки легітимності влади;

класифікувати типи політичної легітимності;

визначити рівень впливу політичного розвитку на формування критеріїв легітимності державної влади;

розглянути електоральні моделі легітимації влади;

дослідити процес формування легітимності у міжнародних відносинах.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що забезпечують легітимацію інститутів політичної системи.

Предметом дослідження є засади процесу легітимації державної влади та його специфіка в Україні в умовах сучасних демократичних трансформацій.

Методи дослідження. При вирішенні зазначених завдань було використано сукупність різноманітних наукових методів та підходів. Це, насамперед, аналітичний метод, який дав можливість проаналізувати та виділити (сформулювати) ознаки легітимності як категорії та як політичного явища; також структурний метод за допомогою якого виділені елементи легітимності, функціональний метод, що дав можливість визначити основні функції процесу політичної легітимації; нормативно-ціннісний метод, який дозволив оцінити рівень легітимності державної влади в Україні відповідно до визначених ознак легітимності та оптимального варіанту процесу легітимації влади; метод діалектики, який дав можливість розглянути реалії легітимності державної влади, з урахуванням рівня легітимності, її якісних змін та характеристик, та показати зв'язок легітимності з іншими явищами політичної дійсності.

Крім того, використані такі загально-наукові методи як історичний, логічний та інші, за допомогою яких досліджено динаміку процесу легітимації та його пов'язаність з іншими елементами суспільно-політичного життя держави та світу.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в комплексному аналізі процесів легітимації державної влади в Україні на сучасному етапі. Наукова новизна конкретизується в наступному:

Вперше:

розкрито сутність легітимаційного потенціалу державної влади, що проявляється в конкретних підставах та мотивах, які мобілізують для

публічного доказу легітимності політичного курсу і які мають соціальну силу для створення та досягнення соціально-політичного консенсусу, що є найважливішою умовою легітимісного процесу. При цьому, виокремлено особливу роль інтелектуальної еліти у процесах легітимізації влади; визначено, що легітимність влади є одним з головних факторів, який забезпечує ефективний розвиток політичного процесу через підняття раціональності політичного курсу держави і відповідний рівень сприйняття цього суспільством в цілому, його окремими складовими, зокрема.

Уточнено:

типи легітимності державної влади;

сучасні форми легітимізації влади. Демократична легітимність ґрунтується на особливих процедурах відносин між керованими й управителями й відрізняється наявністю способів і методів внутрішнього розподілу влади. До таких процедур відносяться періодичне використання процедур обрання, загальне виборче право, представницький мандат, плюралізм думок і свобода їхнього вираження, принцип поділу влади;

рівень впливу особливостей політичного розвитку та конкретних історичних етапів на формування критеріїв легітимності державної влади;

роль легітимності електорального механізму, яка має виступати не тільки як визнання населенням даної державної влади, але й як зобов'язання влади діяти в рамках закону, відповідно до офіційних норм і потреб суспільства, що відповідає принципу взаємозалежності між громадянами та представниками влади. Це виражається у відмові від одномірного сприйняття виборної легітимності переважно в контексті довіри з боку виборців, без урахування взаємного кредиту відповідальності влади та суспільства.

Дістало подальший розвиток:

концептуальні підходи до вивчення політичної легітимності;

характеристика специфічних ознак легітимності влади. Зазначається, що легітимності притаманна динаміка. Це обумовлюється постійними змінами та перетвореннями суспільного життя, що впливає на відношення до владних інституцій. Цей процес включає в себе як фактори, які укріплюють довіру до влади, так і фактори, які направлені на зворотній процес – делегітимізацію влади за умов кризових станів в розвитку держави і суспільстві.

теорія ліберальної легітимності, яка має об'єктивні переваги перед іншими моделями та типами легітимності завдяки створенню високого ступеня інституціональної залежності держави від суспільства. І чим більш розвиненим є саме суспільство, чим краще діють канали та механізми його

саморегуляції, тим надійнішою та ефективнішою є ця інституціональна залежність. Тому інституціональну конструкцію слід завжди оформляти в демократичній традиції;

концепція міжнародної легітимності, яка досягається посередництвом договорів, що укладаються державами та урядами, внутрішня легітимність яких і право діяти від імені народів своїх країн у цілому, забезпечені або вважаються такими. Джерелом міжнародної легітимності є внутрішня легітимність держав та урядів.

Практичне значення одержаних результатів. Висновки та основні теоретичні положення дисертаційного дослідження можна використовувати для аналізу сучасного стану політичного процесу та тенденцій подальшого розвитку українського суспільства та вдосконалення політичних технологій формування влади.

Теоретичні викладки та практичні рекомендації є корисними для різних суб'єктів політичної діяльності, зокрема для представників політичних партій, рухів, політичної еліти та інших політичних суб'єктів, що приймають участь у формуванні та функціонуванні владних інституцій. Концептуальні підходи та основні положення можуть бути використані у навчальному процесі, наприклад, при викладанні курсу політології, спецкурсів: «Теорія демократії», «Вибірчі системи», «Теорії влади», «Конфліктологія» та ін.

Апробація роботи. Теоретико-методологічні положення й ідеї, що розвиваються у дисертаційному дослідженні, доповідалися й обговорювалися на міжнародних, всеукраїнських та регіональних наукових, науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах, зокрема на міжнародній науково-практичній конференції «Треті Прибузькі юридичні читання» (м. Миколаїв, 2007); V Всеукраїнській науковій конференції правників-початківців (м. Одеса, ОНЮА, 2007 р.); на науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу Одеської національної юридичної академії (у 2006–2008 рр.). Результати апробації були схвалені, а тексти оприлюднених наукових доповідей були опубліковані.

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження викладені в 5 статтях, 3 з яких надруковані в наукових виданнях, визначених ВАК України фаховими з політології.

Структура і обсяг роботи. Структура дисертації відповідає меті та завданням дослідження і складається із вступу, трьох розділів, поділених на підрозділи, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації складає 203 сторінки, з них основного тексту – 184 сторінки. Список використаних джерел містить 224 найменування (19 сторінок).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У Вступі обґрунтовується актуальність теми дисертаційного дослідження, розкрито зв'язок роботи з відповідними науковими програмами і темами, визначені об'єкт, предмет, сформульовані мета та основні завдання дослідження, охарактеризовано використані в роботі методи, її наукову новизну та практичне значення, подано відомості про апробацію теоретичних положень дослідження, його структуру та обсяг.

В першому розділі «Розвиток теорії легітимності: теоретико-методологічні аспекти дослідження легітимності влади» висвітлено стан наукових теоретичних розробок політологічного, філософського, соціологічного та юридичного напрямків з проблем встановлення та розвитку державної влади, розглянуті науково-теоретичні концепції та різноманітні підходи до розуміння легітимності в сучасній політичній науці, зокрема аналізується стан наукової розробки проблем легітимності влади в Україні.

У підрозділі 1.1. «Концептуальні підходи до вивчення політичної легітимності» розглядається історія застосування та введення в науковий обіг термінів легітимність та легітимність. Визначається, що термін «легітимність» використовується в різних гуманітарних науках (філософії, політології, соціології, юриспруденції й інших), кожна з яких наповнює розглянуту категорію специфічним змістом. Найбільш гостро зазначена проблема виявляє себе в політології, в рамках якої пред'являються особливі вимоги до визначеності категоріального та методологічного апарату. Зокрема, сучасне розуміння значення терміну легітимність дає можливість розглядати його в якості вихідної форми публічної легітимності через такі явища як авторитет, панування, довіра, суспільне визнання.

Сутність терміну легітимність була розглянута скрізь призму теорії влади, владних відносин, теорії держави і т.п. Так, були проаналізовані концепції П. Бурдьє, С. Ліпсета, Ч. Мілса, М. Моска, Дж. Локка, Ж. Сореля, П. Бергера, Т. Лукмана, Е. Дюркгейма, К. Маркса, Ж.Ж. Руссо, Г. Лассуелла, Г. Спенсера, Т. Парсонса та інших. Також були проаналізовані погляди засновника теорії легітимності М. Вебера, його типологія та визначні ознаки даного соціально-політичного феномену. Акцентується увага на поведінці соціального суб'єкта у політичному просторі.

Аналіз складових легітимності побудований на підході Д. Істона, який вважає, що легітимність заснована на довірі та визнанні, що є імпульсом підтримки з боку суспільства.

Серед українських вчених також існує значний інтерес до визначеної тематики. В останні роки зростає кількість праць у цьому напрямку. Слід відзначити дослідження С. Пролєєва, який з соціально-філософської точки зору проаналізував феномен влади та визначив типи її легітимації. Також, деякі аспекти легітимації було розглянуті в дисертаційному дослідженні Л. Спинки, де були проаналізовані комунікативні механізми легітимації політичних інститутів в умовах глобалізації; В. Набруско аналізував процес формування громадської думки в умовах легітимації політичної влади (масовокомунікативний вимір); В. Нечипоренко здійснив філософсько-правовий аналіз легітимації правової держави; О. Гребіневич присвятила свою роботу проблемі ціннісно-нормативної легітимації політичної системи.

Крім того, великий внесок в розвиток теорії легітимності вніс український вчений М. Тур, який присвятив розгляду легітимації соціальних інститутів дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук. У дисертації викладено соціально-філософську концепцію легітимації соціальних інститутів у діахронічній перспективі зміни філософських парадигм: від онтологічної через менталістичну до лінгвістичної.

Цікавим є аналіз легітимаційної політики О. Висоцького, який вважає, що легітимація є процесом досягнення соціальної значимості різними суб'єктами задля забезпечення успішного здійснення певної практики в суспільстві.

Але, незважаючи на наявність наукового інтересу до цих проблем залишається широким полем для подальших досліджень, зокрема в аспектах, визначених в завданнях даної роботи.

У *підрозділі 1.2. «Специфічні ознаки легітимності влади»* проаналізовано складові, сутнісні елементи легітимності влади. Аналізуються різноманітні джерела легітимності, розглядаються прояви легітимності в різних формах правління та державного устрою і т.п. Зазначається, що влада є результатом природи людини, і коли її прояв здобуває суспільний характер, головною метою влади стає створення та підтримка порядку. В процесі виконання своїх функцій влада ґрунтується або на насильстві та примусі або на легітимності.

Концепція легітимності охоплює взаємини між владою та правом. Вона підкреслює повноваження держави, тобто те, що дає державі право здійснювати владу відносно своїх громадян, і ступінь, до якого ця влада визнається як справедлива та відповідна. Легітимність відноситься, насамперед, до політичного устрою (режиму, формі правління), і лише потім до носіїв влади, в рамках того або іншого політичного устрою.

До головних характерних ознак легітимності слід віднести раціональність влади, яка виражається в методах та формах прийняття державних та політичних рішень, та її відповідність очікуванням суспільства в цілому, та окремих соціальних груп, зокрема. Наявність такої ознаки легітимності влади як раціональність, викликана необхідністю існування в суспільстві та державі раціональних засобів виробництва, забезпечує збереження матеріальних та духовних цінностей, дає можливість прогнозувати майбутнє та розробляти раціональні шляхи його досягнення.

У підрозділі 1.3. «*Типи та моделі легітимності влади*» проаналізовано існуючі підходи до типологізації легітимності влади.

Виділяється класичний підхід до типології легітимності влади М. Вебера який виділяє традиційну, харизматичну й легальну легітимність. Д. Істон класифікує легітимність на основі джерел влади і виділяє ідеологічну, структурну та персональну легітимність.

Проаналізовано типологію Д. Хелда, яка включає такі варіанти легітимності: згода під погрозою насильства; традиційна легітимність; згода, в силу апатії; прагматичне підпорядкування, тобто підтримка за для особистої вигоди; інструментальна згода, тобто даний режим може служити інструментом реалізації ідеї загального добра; нормативна згода та ідеальна нормативна згода. Д. Хелд розглядає як справжню легітимність тільки два останніх типи, коли здійснена дифузія підтримки існуючої влади з боку більшості громадян.

С. Кіресва виділяє такі типи легітимності: релігійний; філософсько-правовий тип, тип відповідно до форми правління (наприклад, монархія, республіка, парламентарна або президентська); традиційний, по'єднуючий елемент релігійного та філософсько-правового типу; і, нарешті, процедурний тип, що враховує спосіб утворення державних органів (на основі загальних виборів, авторитарного призначення, делегації й т.д.). Аналізуються особливості процесу легітимності влади в Україні відповідно до різних підходів до типологізації легітимності.

Крім типів легітимності виділяють її моделі: демократичну (західну) і вождистсько-плебісцитарну (східну). Кожна з моделей має свої специфічні ознаки та форми прояву, що визначає рівень легітимності державної влади. Проводиться порівняльний аналіз цих типових моделей легітимності з її проявами в українському політичному процесі.

У висновках до розділу 1 визначається, що легітимність влади є однією з основних закономірностей функціонування владних структур. Її розуміння дозволяє застосувати методологію пізнання та інших закономірностей прояву влади. Цей термін поступово змінюється в

результаті історичного та політичного розвитку. Сьогодні легітимність є обов'язковою ознакою цивілізованої влади, визнання громадянським суспільством та світовою співдружністю її правомірності. Становлення та розвиток української державності також пов'язаний з цим процесом.

У другому розділі «Політико-правові засади легітимності державної влади» основна увага сконцентрована на аналізі процесу легітимації та делегітимації державної влади як форми політичного процесу та визначенні рівня впливу політичного розвитку на формування критеріїв легітимності державної влади. Проблема аналізується на фоні розкриття специфіки впливів українського суспільного життя на процес легітимації державної влади.

У підрозділі 2.1. «Легітимація та делегітимація державної влади як форми політичного процесу та специфіка їх прояву в Україні» розглядаються умови, характеристики, критерії легітимації та делегітимації державної влади скрізь призму теорії держави та суспільного договору. В обґрунтуванні легітимації влади виділяються такі головні аспекти: визнання влади, прийняття її підвладним та виправдання влади, звітування у її плідності з боку володарюючого.

Визначається, що тільки належне обґрунтування влади в обох цих вимірах створює можливість усталених і ефективних відносин панування і підлеглості поміж різними волями. В даному аспекті аналізуються різноманітні точки зору вчених, які по-різному оцінюють процеси легітимації – деякі як позитивний процес, деякі – як негативне явище.

Загалом, легітимація державної влади як процес не пов'язана з виданням законів, прийняттям конституції, а важливим тут є переживання та внутрішні установки людей, представлення про світ та суспільство різних верств населення, їх оцінки про дотримання державною владою, її органами норм соціальної справедливості, прав людини, виконання владою функцій захисту. Тобто, одним з найважливіших політичних засобів легітимації державної влади є усвідомлення проблем суспільства на різних рівнях політичної еліти та суспільства в цілому, пошук нею підтримки більшості громадян.

Кризові стани, притаманні українському соціуму мають неоднозначні наслідки для легітимації влади. Зокрема, зазначається, що влада в українському суспільстві діє невідповідним чином, що приводить до зворотнього процесу – до делегітимації. Сьогодні простежується невідповідність дій влади до основних принципів, пріоритетів, настанов,

які сформовані в суспільстві, чи окремих групах. Політичні суб'єкти в даному випадку, повинні виконувати функцію стабілізації та функцію досягнення компромісу між суспільством та владою, тобто, повинні корегувати відносини між соціумом та владою.

Головним фактором делегітимації влади в Україні є наявність іраціональності дій як влади так і суспільства, що проявляється, наприклад, в національних відносинах, електоральних процесах, коли обрання того чи іншого кандидата на виборах, або політичної сили, забезпечується не раціональним шляхом, а лише на основі симпатій (антипатій) по відношенню до політика, або партії.

У *підрозділі 2.2. «Вплив політичного розвитку на формування критеріїв легітимності державної влади»* виділяються основні рівні, які проходить державна влада в процесі свого визнання. Це досоціальний рівень, який характеризується перехідним станом людини від стадної організації до соціальної. Цьому історичному етапу відповідає інстинктивно-біологічне визнання влади. Другим є соціально-архаїчний рівень, що характеризується додержавними формами організації соціуму. Тут визнання соціальної влади здійснюється на підставі традиції, міфів, харизми й т.д. І третій рівень – це вже політичний рівень, який характеризується державною організацією суспільства. Тільки цьому рівню притаманний інститут легітимації, який розуміється у сучасному значенні.

Зазначається, що жоден уряд не може повністю покладатися на фізичну силу як на гарантію згоди з їмньою владою. Шляхом погроз та репресій можна змусити скоритися лише невелику частину громадян і на певний період, але, зростаючи, опір владі приводить до масової громадської непокори. Передумовою добровільної згоди є впевненість народу в тому, що представники влади мають право займати свої пости, що всі свої рішення, вони розробляють та запроваджують у життя, шляхом реалізації законних державних інтересів, не зазіхаючи на те, що справедливо вважається приватним та особистим.

Оскільки легітимність є складним політичним феноменом, тому вона й по-різному себе проявляє. Це проявляється в рівні авторитету, визнання, відданості цій владі, здатності та бажання підвладних суб'єктів йти за нею та виконувати її вимоги.

Слід зазначити, що різні критерії легітимності державної влади можна спостерігати й на різних етапах політичного розвитку суспільства, про що яскраво свідчить досвід становлення незалежної України.

У *висновках до розділу 2* визначається, що легітимація державної влади є процесом, за допомогою якого вона здобуває властивість легітимності,

тобто суспільного визнання, що виражається в усвідомленні справедливості та законності змісту влади, відповідності її діяльності певним установам та очікуванням суспільства.

Сьогодні деякі елементи таких відносин фіксуються в сучасних конституціях і навіть у спеціальних пактах, що укладаються між державою, політичними партіями, громадськими організаціями, а іноді й релігійними конфесіями. Поліетнічність, поліконфесійність українського суспільства, поляриність політичних устремлінь еліти та соціальних страт створює додаткові складнощі процесу легітимації.

У третьому розділі «Політична реалізація легітимаційних процесів в сучасних політичних режимах» вивчаються методи, форми легітимації влади та теоретико-практичні аспекти легітимності у міжнародних відносинах, аналізується місце України в цих процесах.

У підрозділі 3.1. «Сучасні форми та методи легітимації влади та їх реалізація в Україні» увага акцентується на методах, за допомогою яких влада в сучасній державі має можливість стати легітимною.

Визначається, що демократична легітимність ґрунтується на особливих процедурах відносин між керованими та керуючими і відрізняється наявністю способів і методів внутрішнього розподілу влади. До таких процедур відносяться використання процедур обрання, загальне виборче право, представницький мандат, плюралізм думок та свобода їх вираження, принцип поділ влади.

Розглядається процес та форми прийняття Конституції, як аспект легалізації та легітимації влади. Виходячи з аналізу підстав легітимності влади можна виділити дві електоральні моделі легітимності: ліберальну та плебісцитарну легітимність, в яких вибори є джерелом легітимності влади.

Виборчі технології, що використовуються в Україні, обумовлюють досить специфічні форми та методи легітимації влади. Зокрема, український політичний процес характеризується високим рівнем застосування різноманітних політичних технологій, манупуляцією свідомості громадян і т.п., що обумовлює формування певної моделі легітимності.

У підрозділі 3.2. «Особливості легітимності у міжнародних відносинах» визначається, що легітимність та визнання по-різному розглядаються в міжнародній політичній практиці та в політичній теорії. Упор на традиційні міжнародні відносини, право, розуміння легітимності дає можливість створення номінально нових імперій, які є традиційними за типом. Проглядається циклічність у зміні макропідходів до легітимності, її базових парадигм, що проявляється в тому, як імперії, світське

панування духовної влади, різні варіанти колоніалізму приносять із собою домінування внутрішнього права цих систем у забезпеченні необхідної легітимності. На зміну їм наступають періоди переваги міжнародного співтовариства та пошуку легітимності на шляхах спільних зусиль його учасників. Згодом, складається взаємодоповнюваність двох підходів, що призводить до легітимного глобального світового порядку, якщо буде існувати затребуваність саме в цій її якості, а не як перевага одного з підходів. Всі ці складнощі і неоднозначність відбиваються на Україні, яка інтегрується у світове співтовариство за умов певної невизначеності позицій як у владі так і у соціумі.

У міжнародних політичних відносинах склалися два основних підходи до вирішення питання про пріоритет внутрішніх або міжнародних норм і прийнятих зобов'язань. У більшості країн міжнародні норми, угоди та зобов'язання, учасником яких є дана держава, є пріоритетними стосовно його внутрішнього законодавства. Із цього ж виходить і традиційне міжнародне право в цілому. Зазначається, що в умовах розвитку мережних структур джерелом легітимності у світі може стати глобальне громадянське суспільство, ознаки якого вже фіксуються багатьма дослідниками.

Необхідно усвідомлювати, однак, що як у звичайному суспільстві нормальною є присутність груп та організацій різноманітних напрямків, так і в глобальному співтоваристві подібні явища не тільки можливі і ймовірні, але вже мають місце. Особливо імперативні ці вимоги в міжнародному політичному житті, насамперед, стосовно проблем екології, економіки, безпеки тощо.

У висновках до розділу 3 визначається, що легітимність потребує наявності норм, правил, регламентації різного роду, і забезпечення їх сприйняття, дотримання суспільством, тому вона є можливою лише в умовах соціальної цілісності, коли суспільство утворюється та зберігає стабільність на базі певної моделі легітимності. Невизначеність такої моделі для України створює як внутрішні складнощі так і породжує проблеми в міжнародно-інтеграційних процесах для нашої держави.

Міжнародні політичні відносини тієї або іншої держави залежать від легітимності не тільки внутрішнього регулювання, але й від його міжнародно-політичного та правового контексту. Загалом, регулювання та управління повинні опиратися на легітимні підстави, в іншому випадку виникають різноманітні конфлікти, кризи та породжується насильство. Сучасні проблеми пострадянського простору – наявне тому підтвердження.

У Висновках викладаються основні результати і підсумки дисертаційної роботи, які були отримані в ході дослідження. у дослідженні легітимності влади розрізняються інституціональний і функціональний підходи. У першому випадку джерела легітимності знаходяться поза владними відносинами (закон, мораль, традиції), тому легітимність визначається як відповідність політичних інститутів і відносин певним законам і правилам. Однак розглядати легітимність через поняття нормативності та легальності в нестабільних суспільствах складно та не завжди ефективно, тому що закони, як правило, відображають бажання певних політичних сил і їхнє співвідношення, не завжди реально відповідаючи загальним суспільним потребам, така ситуація притаманна Україні, що веде до фактичної дискредитації влади, падіння рівня довіри до владних інституцій, збільшує розрив між владною елітою і масою.

Легітимність влади є одним з головних факторів, який забезпечує ефективний розвиток політичного процесу через підняття раціональності сприйняття політичного курсу держави і відповідний рівень сприйняття цього суспільством, в цілому, його окремими складовими, зокрема. Визначається, що ступінь легітимності визначається відношенням громадян до влади. Але це не означає, що влада не може впливати на цей процес. Безумовно, у політичному процесі владні структури прагнуть зробити все можливе, щоб їхнє панування було визнаною більшістю населення. При цьому треба враховувати різні виміри такого сприйняття: сприйняття конкретних осіб і органів влади, їхніх дій та глибинне сприйняття влади як соціального інституту.

Для розуміння функціонування владних відносин також важливо враховувати й те, що люди відрізняються за своєю орієнтацією на підпорядкування влади. Тобто, визначення факторів, які впливають на процеси легітимізації та делегітимізації влади дозволяють уточнити сутність, механізми й умови щодо здійснення влади, та виділити основні аспекти, на які важливо звертати увагу, щоб удосконалити систему влади. В аспекті такого функціонування підходу важливо реалістично оцінювати політичні технології, що використовуються, зокрема, у виборчому процесі, PR- технології, спрямовані на створення позитивних чи негативних іміджів влади, як персоніфікованої так і інституалізованої.

Визначено, що легітимізаційний потенціал державної влади проявляється в конкретних підставах та мотивах, які мобілізують для публічного доказу легітимності політичного курсу і які мають соціальну силу для створення та досягнення соціально-політичного консенсусу, що є найважливішою умовою легітимізаційного процесу.

Демократична легітимність ґрунтується на особливих процедурах відносин між керованими й управителями й відрізняється наявністю способів і методів внутрішнього розподілу влади. До таких процедур відносяться періодичне використання процедур обрання, загальне виборче право, представницький мандат, плюралізм думок і свобода їхнього вираження, принцип поділу влади.

Легітимності притаманна динаміка. Це обумовлюється постійними змінами та перетвореннями суспільного життя, що впливає на відношення до владних інституцій. Цей процес включає в себе як фактори які укріплюють довіру до влади, так і фактори, які направлені на зворотній процес – делегітимізацію влади за умов кризових станів в розвитку держави і суспільстві.

Ліберальна легітимність має об'єктивні переваги перед іншими моделями та типами легітимності завдяки створенню високого ступеня інституціональної залежності держави від суспільства. І чим більше розвиненим є саме суспільство, чим краще діють канали та механізми його саморегуляції, тим надійнішою та ефективнішою є ця інституціональна залежність. Тому інституціональну конструкцію слід завжди оформляти в демократичній традиції.

Міжнародна легітимність досягається посередництвом договорів, що укладаються державами та урядами, внутрішня легітимність яких і право діяти від імені народів своїх країн у цілому, забезпечені або вважаються такими. Джерелом міжнародної легітимності є внутрішня легітимність держав та урядів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Кузнецов С.С. Поняття та характерні ознаки легітимації як процесу // Держава і право. 36. наукових праць. – Юридичні і політичні науки. – Київ, 2007. – Вип. 38. – С. 757-760.

2. Кузнецов С.С. Легітимність державної влади: сутність концепції та ознаки // Актуальні проблеми політики. – Одеса, 2008. – Вип. 32. – С. 344-351.

3. Кузнецов С.С. Особливості легітимності політичної влади у перехідні періоди розвитку держави та суспільства // Актуальні проблеми політики. – Одеса, 2008. – Вип. 33. – С. 371-175.

4. Кузнецов С.С. Міжнародно-політичний контекст легітимності державної влади // *Визначальні тенденції генезису державності і права. Зб. наукових праць.* – Миколаїв: Ліон, 2007. – С. 568-570.

5. Кузнецов С.С. Інституційний і функціональний підходи до розуміння моделі легітимації влади // *Актуальні проблеми теорії та історії прав людини, права і держави: Збірка статей V Всеукраїнської наукової конференції правників-початківців (Одеса, 12–13 квітня 2008 р.).* – Одеса; Львів, 2008. – С. 16-18.

АНОТАЦІЯ

Кузнецов С.С. Процес легітимації державної влади в Україні в умовах сучасних демократичних трансформацій. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси. – Одеська національна юридична академія. Одеса, 2008.

Досліджено різноманітні концептуальні підходи до вивчення політичної легітимності і зазначено можливість виявлення та визначення легітимаційного потенціалу державної влади. Визначено, що одним з головних факторів, який у значній мірі впливає на розвиток політичного процесу, є рівень раціональності прийняття політичного курсу держави і відповідний рівень сприйняття його суспільством.

Дається характеристика специфічних ознак легітимності влади. Зазначається, що легітимність характеризується такою ознакою як динаміка, що обумовлюється наявністю постійних суспільних змін та перетворень. Цей процес включає в себе як фактори які легітимізують владу, так і фактори, які направлені на зворотній процес, тобто на її делегітимізацію. Україна, як перехідне суспільство має свої особливості легітимації, що продиктовані як внутрішніми так і зовнішніми факторами, що впливають на якість трансформаційних процесів.

Обгрунтовано вплив політичного розвитку на формування критеріїв легітимності державної влади; систематизовано типи легітимності державної влади та сучасні форми легітимації влади.

Ключові слова: легітимність, процес легітимації, суспільне визнання, державна влада, політичний процес, трансформаційні процеси.

АННОТАЦИЯ

Кузнецов С.С. Процесс легитимации государственной власти в Украине в условиях современных демократических трансформаций.
– Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата политических наук по специальности 23.00.02. – политические институты и процессы.
– Одесская национальная юридическая академия. Одесса, 2008.

Характеризуются критерии выявления и раскрытия сущности легитимационного потенциала государственной власти, проявляющегося в тех основаниях и мотивах, которые можно мобилизовать для публичного доказательства правильности избранного политического курса и которые имеют социальную силу для создания и достижение консенсуса, при особой роли в процессах легитимации интеллектуальной элиты.

Определено, что одним из главных факторов, который в значительной степени влияет на развитие политического процесса, является уровень рациональности принятия политического курса государства и соответствующий уровень восприятия этого обществом.

Получило дальнейшее развитие изучение концептуальных подходов к изучению политической легитимности и характеристика специфических признаков легитимности власти. Отмечается, что легитимность характеризуется таким признаком как динамика, что отражает сущность трансформационных процессов в обществе. Этот процесс включает в себя как факторы которые легитимируют власть, так и факторы, которые направлены на обратный процесс, т.е. на ее делегитимизацию.

Обосновано влияние политического развития на формирование критериев легитимности государственной власти. Относительно электорального механизма это выражается в отказе от одномерного восприятия выборной легитимности преимущественно в контексте одностороннего доверия со стороны избирателей, без учета взаимного кредита ответственности власти и общества. Ибо только такая взаимответственность формирует эффективную систему взаимодействия государства с гражданским обществом.

Уточнены и систематизированы типы легитимности государственной власти и современные формы легитимации власти. Демократическая легитимность основывается на особых процедурах отношений между управляемыми и управляющими и отличается наличием способов и методов внутреннего распределения власти. К таким процедурам относятся

например, избирательные технологии, общее избирательное право, представительный мандат, плюрализм мыслей и свобода их выражения, принцип разделения власти.

Определено, что либеральная легитимность имеет объективные преимущества перед другими моделями и типами легитимности, благодаря созданию высокой степени институциональной зависимости государства от общества. И чем больше развито само общество, чем лучше действуют каналы и механизмы его саморегуляции, тем более надежной и эффективной является эта институциональная зависимость. Поэтому институциональную конструкцию нужно всегда оформлять в демократической традиции.

Международная легитимность достигается при посредничестве договоров, которые заключаются государствами и правительствами, внутренняя легитимность которых и право действовать от лица народов своих стран, в целом обеспечены или считаются такими. Источником международной легитимности есть внутренняя легитимность государств и правительств. Успех интеграционных процессов для Украины напрямую связан с укреплением легитимности государственной власти.

Ключевые слова: легитимность, процесс легитимации, общественное признание, государственная власть, политический процесс, трансформационные процессы.

SUMMARY

Kuznesov S.S. The Process authorities legitimacy in Ukraine in condition of modern democratic transformations. – Manuscript.

Dissertation on the receipt of scientific degree of candidate of political sciences on speciality 23.00.02 – political institutes and processes. – The Odessa National Academy of Law. Odessa, 2008.

Possibilities of the discovery and determination of potential state authorities, which reveals itself in that base and motive, which possible mobilize for public proof confession political course and which have social power for making and achieving of the consensus are defined. Herewith, special role in legitimacy process plays intellectual elite – if, it as a whole entrusts the political regime, that possible speaks that beside state there is sanguine future.

It is determined that one of the main factor, which makes considerable extent influences upon development of the political process, is a level of rationality of the taking the state political course and corresponding to level of its perception by society.

Key words: legitimacy, legitimization process, social recognition, state power, political process, transformational processes.